

Tre artiklar

Om Berlinmurens fall**Innehåll**

Katja Raetz: Berlinmurens fall – vad hände i DDR?	1
Håkan Blomqvist: Murens fall och den oavslutade revolutionen: Dåligt minne eller grusat hopp?	5
Peter Main: November 1989: När Berlinmuren föll	7

Katja Raetz: Berlinmurens fall – vad hände i DDR?

[Ur *Offensiv* nr 12 november 2009]

Berlinmuren används idag som ett slagträ i debatten mot socialismen, inte minst då kapitalismen befinner sig i en djup strukturell kris.

Peter Wolodarski från Dagens Nyheter skriver i en ledare att ”det kommunistiska experimentet visade hur snabbt det går att rasera till synes stabila institutioner” (*Dagens Nyheter* den 8 november 2009).

Det var emellertid inte kommunismen eller socialismen som föll i DDR och Östeuropa. DDR regerades av en totalitär och byråkratisk regim som var del av det stalinistiska block som uppstod efter andra världskrigets slut 1945. Stalinismen uppstod i Sovjetunionen åren efter den ryska revolutionen 1917, främst som en följd av landets isolering i kombination med dess eftersatta ekonomi och fattigdom. Detta ledde till en planekonomi som styrdes av en elitistisk byråkrati och inte av arbetardemokrati, vilket Marx och Lenin hade förklarat är ett absolut villkor för verklig socialism.

Den planerade ekonomin gjorde det ändå möjligt för Sovjetunionen att gå ekonomiskt framåt på 1930-talet, samtidigt som kapitalismen befann sig i en djup kris.

Nazitysklands nederlag och den sovjetiska arméns kontroll av Östeuropa gjorde det möjligt för stalinismen att expandera geografiskt efter andra världskrigets slut.

I Tyskland fanns det efter andra världskriget inte några ”stabla institutioner” utan landet var förstört av nazism och krig, delat i östlig under sovjetisk samt västlig sektor under amerikansk, brittisk och fransk kontroll.

Berlin som huvudstad låg i den östra sektorn, men Berlin var i sin tur också en delad stad.

Det fanns starka socialistiska stämningar i hela landet som samtliga segrarmakter fruktade. I östra Tyskland fanns också lokala arbetarråd, men de förtrampades av stalinisterna. Efter att förbundsrepubliken hade grundats i väst i maj 1949, grundades även DDR i öst fem månader senare. Precis som i Sovjetunionen bekämpades alla former av arbetarnas självständiga organisering och kontroll.

Leo Trotskij, en av den ryska revolutionens viktigaste ledare, skrev redan 1935 att detta skulle komma att bli ett hinder för att kunna vidareutveckla ekonomin: ”I en nationaliserad ekonomi kräver kvalitet en producenternas och konsumenternas demokrati, frihet att kritisera och ta initiativ – villkor, som är oförenliga med en totalitär regims fruktan, lögn och smicker”.

Den byråkratiska diktaturen blev tydlig i DDR redan efter några år. Återuppbyggandet i öst satsades efter stalinistisk modell framförallt på den tunga industrin, med brist på livsmedel

och konsumtionsvaror som följd. Dessutom skickades många DDR-producerade varor och maskiner till Sovjet som krigsskadestånd.

År 1953 gick 370 000 östtyska arbetare i strejk mot prishöjningar och den påtvingade höjningen av produktionstakten och för demokratisering av samhället. Efter att upproret hade slagits ned lämnade allt fler människor DDR.

År 1961 byggdes slutligen muren mellan östra och västra Berlin, men utvecklingen mot en kris i landet kunde inte stoppas av en mur.

Utvecklingen i andra östeuropeiska länder som Tjeckoslovakien och Ungern spelade en viktig roll för att ge självförtroende till oppositionella krafter i DDR.

I Polen abdikerade den stalinistiska regimen våren 1989 och den fackliga rörelsen Solidarnosc (Solidaritet), som tidigare hade organiserat flera masstrejker, kom med i regeringen. Runt om i Östeuropa och även i Sovjet växte protesterna mot de styrande.

I de så kallade kommunalvalen i DDR den 7 maj 1989 fick den officiella enhetslistan 98,77 procent, men valobservatörer som arbetade i hemlighet gissade att 10 till 20 procent hade röstat annorlunda.

Det uppenbara valfusket bidrog starkt till att den upproriska stämningen följdes av aktiviteter.

Under sommaren 1989 började en massflykt från DDR till västra Tyskland via Ungern och Tjeckoslovakien.

Möten hölls vid kyrkorna och i Leipzig inleddes måndagsdemonstrationerna. Det fanns en rädsla för att protesterna skulle slås ned våldsamt som i Kina, men ändå ökade antalet deltagandet snabbt från vecka till vecka.

Den 4 september demonstrerade exempelvis 1 200 människor, den 2 oktober 20 000 och den 6 november 400 000 människor.

På demonstrationen den 25 september, med 8 000 deltagare, ändrades för första gången huvudparollen från "Wir wollen raus" (Vi vill ut) till "Wir bleiben hier" (Vi stannar här).

"Wir sind das Volk" (Vi är folket), ropades det på gatorna. Det fanns en enorm ilska mot byråkratiens privilegier. Inga krav framfördes vid den tidpunkten som avsåg en rekonstruktion av kapitalismen i DDR, utan kraven gällde grundläggande demokratiska rättigheter, framförallt frihet att resa utomlands och pressfrihet. Mycket handlade om viljan att själv kunna påverka och utforma sitt liv och landets utveckling.

I september började oppositionen att organisera sig i flera olika föreningar och partier. Socialdemokraterna, SDP, var det enda partiet som från första början stod för marknads ekonomi, om än inte för en kapitalistisk återförening. Alla andra satsade mer eller mindre tydligt på en demokratisering av det bestående systemet. Demokratischer Aufbruch (Demokratiskt uppbrott) till exempel, som senare skulle komma att ingå i Kristdemokraterna (CDU), krävde "en socialistisk samhällsorganisering på demokratisk grund". Neues Forum (Nytt forum), som grundades som en medborgarrättsrörelse och som blev den mest inflytelserika rörelsen, hade inget egentligt program utan uppmanade till en "demokratisk dialog".

Regimen försökte till en början att låtsas som om ingenting hänt – men de styrande var splittrade: en falang, runt Egon Krenz, ville försöka reformera stalinismen, medan den andra, runt parti- och regeringschefen Erich Honecker, ville fortsätta som förut.

Inför 40-årsdagen av DDR:s grundande den 7 oktober stegrades repressionen.

Rene Henze, nu medlem i RS:s tyska systerparti SAV, hörde till de ungdomar som sedan kommunvalet den 7 maj träffades den 7:e varje månad på Alexanderplats i Berlin för att med visselpipor och slagord protestera mot valfusket.

Den 7 oktober blev deras protest till något annat: ”När demonstrationen snabbt växte till 10 000 slog polisen till. Men man kände på en gång att de inte var förberedda... Först vid slutet av demonstrationen gick man till hårt angrepp och då framför allt med tillkallade Stasitrupper (Stasi var DDR:s säkerhetstjänst)”.

Samma dag demonstrerade 40 000 i Dresden och 20 000 i Leipzig.

Regimen gjorde reträtter och gav löften om kompromisser för att om möjligt sitta kvar.

Den 17 oktober blev Erich Honecker utbytt och pressfrihet infördes. Samma dag lämnade 7 000 arbetare på en maskinfabrik nära Berlin de statliga fackförbunden för att bilda oberoende fack.

Eftergifterna visade endast hur bräcklig statsapparaten var och stoppade inte rörelsen. Tvärtom spred sig demonstrationerna till hela landet. Samtidigt politiserades befolkningen och många olika frågor togs upp av olika gräsrotsinitiativ.

Antje Zander, idag kommunfullmäktigeledamot för SAV i Berlin, som då studerade på universitet i Östberlin berättar om hösten 1989: ”Nästan varje dag anordnades det möten. Människorna diskuterade hur man skulle fortsätta. Jag minns stormöten på universitet, där det krävdes oberoende studentföreträdare och studenttidningar men även fri tillgång till bibliotek. Ur detta uppstod studeranderådet”.

Den fjärde november samlades mellan en halv och en miljon människor i Berlin i en gigantisk demonstration. Den inleddes med orden: ”Det här är ingen manifestation, utan en massdemonstration för socialism”.

Den 9 november öppnades slutligen Berlinmuren.

Gesine Lötsch, parlamentsledamot för Die Linke (Vänstern) säger till Dagens Nyheter 20 år senare att: ”Jag förstod direkt att det var slutet. DDR kunde bara existera med muren”. Faktum är dock att det inte heller efter murens fall fanns någon klar majoritet för en tysk återförening. Massdemonstrationerna fortsatte. Det kom även till elevstrejker som ledde till att lördagsundervisningen i skolan avskaffades.

Efter murens fall blev det politiska vakuumet tydligt. Det fanns inget parti som hade en strategi för att lösa den ekonomiska krisen och utveckla kampen till att lägga den politiska makten i arbetarnas händer. Det fanns några lokala arbetarråd, exempelvis i maskinfabriken Bergman-Borsig i Berlin-Pankow, på flera stora fabriker i Leipzig och på Klinikum (ett sjukhus) i Rostock. Men tyvärr fanns det ingen större organisation som hade något program för att utveckla och binda samman de olika arbetarråden.

Det statsbärande stalinistiska partiet SED försökte behålla kontrollen genom att bjuda in till ”rundabords-möten”, möten som genomfördes med syftet att hitta en kompromiss mellan de styrande och olika medborgarrörelser.

Det fanns dock ingen organiserad masskraft som kunde visa på vägen framåt.

Sönderfallet och det maktvakuum som uppstått i Östtyskland utnyttjades av Västtysklands dåvarande regeringschef, kristdemokraten Helmut Kohl. Den 28 november presenterade han ett tiopunktsprogram för en tysk återförening. Utan ett demokratiskt och socialistiskt alternativ kom Kohls program att framstå som det enda alternativet.

Många av de gamla SED-funktionärerna och direktörerna hade heller inte några problem med att samarbeta med de västtyska storbolag som väntade på att få plocka russinen ur kakan. Det fanns också en politisk förvirring bland arbetarna. Många hade illusioner om att bildandet av aktiebolag skulle ge medbestämmande. Samtidigt blev människor medvetna om de stora skillnaderna i levnadsstandard mellan öst och väst. Dessutom blev omfattningen av DDR:s ekonomiska bankrutt allt tydligare.

I det sista parlamentsval som genomfördes i DDR i mars 1990, fanns det inte ett enda parti som var emot Tysklands återförening och marknadsekonomi, som kapitalism kallades. Inte heller SED, som bytt namn till PDS, motsatte sig kursen. (PDS har idag ersatts av Die Linke, Vänstern, efter sammanslagningen med WASG.)

Den 1 juli 1990 genomfördes en valutaunion med en växelkurs på 1:1 mellan DDR-mark och västtyska D-mark.

Den 3 oktober 1990 upphörde DDR att existera och uppgick i förbundsrepubliken Tyskland. Därmed var återföreningen på kapitalistisk grund ett faktum.

Återföreningen innebar slutfasen i den utveckling som ledde till stalinismens sammanbrott i Östeuropa och Sovjetunionen.

Stalinismens kollaps hälsades som stor ideologisk och politisk triumf för den globala kapitalismen. Kapitalisterna tvekade heller inte att utnyttja händelserna 1989-90 och globalt gick man till attack mot arbetarnas löner och villkor.

Med återföreningen sattes en gigantisk privatiserings- och avindustrialiseringsprocess igång.

Efter den 1 juli 1990 upplevde östra Tyskland den snabbaste ekonomiska nedgång som någonsin ägt rum i ett industriland.

Från juni 1990 rasade industriproduktionen till att 1991 bara vara en tredjedel av vad den hade varit 1989. Arbetslösheten steg från nästan noll procent i början av 1990 till 30 procent i slutet av 1991.

År 1992 var östra Tysklands andel av Tysklands BNP (den sammanlagda produktionen av varor och tjänster) ynka 3,4 procent.

Helmut Kohl lovade år 1991 att "inom tre till fem år" skulle östra Tyskland vara ett "blomstrande landskap". Men arbetslösheten är fortfarande dubbelt så stor i östra som i västra Tyskland och lönerna i öst motsvarar ungefär 67 procent av lönerna i väst.

Östra Tyskland blev inget "blomstrande landskap" och nu växer klyftan mellan öst och väst igen.

Det finns inte någon större sympati för DDR-regimen eller stalinismen. Däremot anser 57 procent av människorna i östra och 45 procent i västra Tyskland att socialism i grunden är "en bra idé".

Kapitalismen har inte kunnat bygga upp landet igen, trots den enorma summan av 1 600 miljarder euro (16 000 miljarder kronor) som pumpades in i östra Tyskland.

Idag är östra Tysklands andel av den totala BNP bara 10 procent. Den industri som finns är koncentrerad till den södra delen av det forna DDR. Andra delar av landet är tömda på människor. Sedan 1990 har 2 miljoner människor lämnat östra Tyskland. Det är framförallt de unga och kvinnorna som utvandrar, de gamla stannar kvar.

Stalinismen hade inget med socialism att göra. Den var en ful karikatyr av socialismen och en demokratiskt planerad ekonomi som kapitalister kunde använda mot verkliga socialister och mot arbetarkamp.

Idag, nära 20 år efter stalinismens fall, finns det ett växande globalt missnöje med kapitalismen. Bara 11 procent av närmare 30 000 tillfrågade i en undersökning i 27 länder anser att den fria marknadskapitalismen fungerar väl, enligt en färsk opinionsundersökning av brittiska BBC har gjort.

Tjugo år efter Berlinmurens fall är kampen för demokratisk socialism mer aktuell än någonsin.

Håkan Blomqvist: Murens fall och den oavslutade revolutionen: Dåligt minne eller grusat hopp?

[Ur *Internationalen* nr 46-09]

Håkan Blomqvist ser tillbaka på den tid som föregick Berlinmurens fall. Vad är det som så många i Tysklands östra delar saknar idag?

”Muren i huvudet försvårar umgänget mellan öst- och västtyskar”. ”Ytterligare stödpengar är inte receptet för en bättre stämning”. ”Ungdomen har glömt historien.”

De storslagna minneshögtiderna över Berlinmurens fall ackompanjeras av irriterade grubblerier bland borgerliga kommentatorer. Två decennier efter att den folkliga protestlavinen bröt sönder hela östblocket och upplöste de så kallade realsocialistiska staterna tycks alltför många människor sakna något.

Bakom ”ostalgin”, som nostalgin för det forna Östtyskland brukar kallas, återfinns tydligen något som vägrar ge med sig. Hur är det möjligt att så många, kanske en majoritet, verkar sakna något i ett stalinistiskt system med Stasi-angivare, ofrihet och varubrist?

1989 har liknats vid den historiska vändpunkten tvåhundra år tidigare då den franska revolutionen sopade undan adelsväldet och rörde väg för det moderna borgerliga samhällets utveckling i Europa. Nu, 1989, gick de sista resterna av otidsenliga diktaturer och förbrukade utopier i graven för att avlösas av marknadsekonomi, demokrati och individens frihet. Men istället för historiens lyckliga slut vidtog inte bara upplösningens omedelbara svårigheter när de byråkratiska statsekonomierna kollapsade och för en tid ställde miljoner utan arbete och sociala skyddsnet.

Återuppbyggnaden följdes inte heller av förverkligade drömmar om sunda demokratier med välstånd för alla. Istället framträdde på många håll starkt korrumperade politiska system byggda på rå kapitalism och hisnande klassklyftor. Från Bulgarien och Rumänien över det forna sovjetväldet till Baltikum präglas livet för breda folklager idag av maktlöshet, fattigdom och utsatthet. Och förhoppningarna från åren kring 1989 har grusats.

Det gäller även för många i de mer välmående delarna av det forna östblocket, som Polen, Ungern och Tjeckien. Utvecklingen i Östtyskland, DDR, – det ekonomiskt mest framgångsrika exemplet bland öststaterna – illustrerar hur den revolutionära vågen mot diktaturerna hösten 1989 dämades upp och kanaliserades in i det vi kan kalla ”realkapitalismen”.

Berättelsen om hur östtyskarna från senvåren 1989 röstade ”med fötterna” och i stora massor sökte sig genom Ungerns öppnade gränser mot Österrike har återgivits ofta. Från 1987 härjades DDR likt övriga Östeuropa av en allt svårare ekonomisk kris med växande brist inte bara på kapitalvaror som bilar och köksmaskiner. Även livsmedel som kött blev bristvaror och hundratusen invånare saknade uppvärmning vintertid.

För många var gränsen nådd. Med den sovjetiske partiledaren Gorbatjovs glasnost och perestrojka, stalinistregimens fall i Polen våren 1989 och de årslånga massprotesterna i

Tjeckoslovakien, släppte rädslan för repressionen även i DDR där säkerhetspolisen, Stasi, kontrollerade medborgarna inpå livet.

Det var dissidenter som länge kämpat underjordiskt för en annan, demokratisk och folkstyrd socialism – Katja Havermann, Bärbel Bohley, Gerd och Ulrike Poppe med flera – som tog initiativet. Under hösten 1989 bildades Die Neue Forum av kända vänsterdissidenter som tillsammans med andra liknande grupper började mötas i kyrkor och anordna demonstrationer.

De så kallade ”måndagsmötena” med de väldiga massdemonstrationerna i Leipzig och andra städer som följd under oktober samlade hundratusentals människor – bara i Leipzig demonstrerade 320 000 människor, mer än halva befolkningen, på Karl Marxplatsen – bakom kraven på demokratiska rättigheter och ett slut på förtryck och umbäranden. För en tid förenades de spontana protesterna mot ekonomiska svårigheter och ofrihet med visioner om en annan socialism där medborgarna styrde sig själva.

Gorbatjovs framträdande i Berlin på DDR:s 40-årsdag den 7 oktober tycktes bekräfta att en demokratisk socialistisk utveckling var möjlig. Fyra dagar senare bröts muren igenom, efter ännu en vecka avsattes den avskydde partiledaren Erich Honecker och partiapparaten började lamslås.

– Människor upptäckte att de inte längre behövde vara rädda och all återhållen bitterhet och vrede i samhället kom upp till ytan. Plötsligt var det politiska diskussioner överallt, minns vänsteraktivisten Gabi Engelhardt för den brittiska tidningen Socialist Worker. Hon var från Chemnitz, dåvarande Karl-Marx-Stadt, och berättar hur kyrkor och andra mötesplatser inte räckte till. Bara veckor tidigare hade deras demonstrationer med några hundra deltagare slagits ned av polis och Stasi-folk. Nu började även de härskande partitidningarna öppna sina spalter för kritik och oppositionella åsikter.

– Till och med folk i det styrande partiet började öppet medge att det var nödvändigt med reformer, men det var för sent. Det fanns ingen möjlighet för dem att frysa situationen. Det här var en revolution som inleddes.

Mary Elise Sarotte skildrar i sin bok ”1989 – the struggle to create post-cold war Europe” hur de vänsterkritiska dissidenterna i spetsen för massrörelsen från början av december inledde runda-bordssamtal med regimens allt mer nervösa företrädare. Det var mönstret från Polen året innan, där företrädare för den fria fackföreningsrörelsen Solidaritet förhandlat med regimen om fria val, som gick igen.

För Östtysklands räkning planerades nu sådana val till i mars 1990. ”Runda bordet” skulle under tiden utarbeta ett förslag till ny konstitution för en framtida stat som avskaffat partidiktaturen och garanterade medborgarna fulla demokratiska och sociala rättigheter utan att slukas av västkapitalismen. I förhandlingar om ett förenat Tyskland skulle en sådan konstitution kunna väga tungt.

Men i världspolitiska och revolutionära sammanhang är själva tiden en avgörande faktor. Medan de forna dissidenterna försökte formulera alternativen och framtidsmöjligheterna rullade massrörelsen vidare och började hota statens kärna, polismakten och Stasi. Även hos den fyrahundratusen man starka sovjetiska militären och KGB spred sig oron när demonstrationerna närmade sig förläggningarna. En ännu obekant KGB-officer vid namn Vladimir Putin jobbade frenetiskt med att bränna dokument och studera oroligheterna.

Den 15 januari 1990 belägrades Stasi-högkvarteret i Berlin av hundratusen demonstranter efter maning av Neue Forum att säkerhetspolisen skulle upplösas. Kanske var det just när byggnaden till slut stormades och regimen vädjade till dissidenternas ledare att avvärja ett blodbad som historien definitivt vände blad. I samma Stasi-bilar de hade brukat fraktas i till

plågsamma förhör och fängelsestraff färdades nu ledande oppositionella, berättar Sarotte, för att mana massorna att skona de inringade.

– Slagorden från demonstrationerna förändrades, från ”Vi är folket” till ”Vi är ett folk”, säger Gabi Engelhardt. För några av oss var det ett tecken på att fast vi gjort revolution, hade vi ändå förlorat och kapitalismen hade vunnit.

Innebörden av ”Vi är ett folk” var att Tysklands återförening nu blivit den helt dominerande frågan. Visionerna om något annat tycktes passerade.

När ”Runda bordet” till våren publicerade sitt förslag om en demokratisk ickekaptalistisk konstitution med garantier för alla medborgares sociala och mänskliga rättigheter hade realpolitikens händelseförlopp redan avgjort saken. På världspolitikens toppnivåer hade andra världskrigets segrarmakter i februari spikat det sovjetiska tillbakadragandet och perspektivet på ett återförenat Tyskland.

Under kampanjen inför valet till Östtysklands riksdag, ”Folkammaren”, den 18 mars satsade de västtyska partierna med Helmut Kohls CDU i spetsen allt för att backa upp sina östtyska kopior. Vid Kohls massmöten bakom paroller om en omedelbar valuta-union kring D-marken och ett snabbt samgående samlades bortåt en miljon östtyska väljare. De östtyska vänsteroppositionellas krav på att bara östpolitiker skulle få bedriva kampanj i DDR demonstrerade bara deras vanmakt.

Valresultatets 48 procent för Kohls anhängare mot 22 procent för socialdemokraterna och 16 för det forna statsbärande socialistiska enhetspartiet, nu omdöpt till PDS manifesterade att den folkliga revolutionens skede var ett avslutat kapitel. I Östtysklands första fria val med 93 procents valdeltagande förklarade nära hälften av väljarna att de önskade omedelbart samgående med Västtyskland enligt Kohls recept. I själva verket samlade socialdemokraterna och PDS tillsammans med de olika dissidentgrupperna i Allians’90 och andra kandidaturer 52 procent. Men det var en splittrad opinion från stöd åt det gamla till en mer försiktig återförening där visionerna om en helt annan väg var i svag minoritet.

När opinionen i dagens östra Tyskland uttrycker saknad handlar det inte rätt och slätt om avundsjuka mot att arbetslösheten i väst är hälften mot i öst eller att lönerna där är högre. Det handlar också om följderna av en förlorad möjlighet när världspolitikens mäktigaste avgjorde saken. En möjlighet – eller förhoppning – att förena social trygghet och jämlik välfärd åt alla med demokratiska och mänskliga rättigheter.

När krisen för finanssystemen och kapitalismen idag ställer hundratusentals utan arbete i såväl östra som västra Tyskland, när den sociala välfärden tunnas ut och även de inslag av social trygghet inom barnomsorg, vård och pensioner som en gång rådde i DDR förfaller – söker många efter den möjligheten. Och Gabi Engelhardt är inte ensam om sin slutsats.

– Den viktigaste lärdomen av 1989 är att socialism inte kan byggas uppifrån – den måste byggas underifrån. På det sättet lever fortfarande revolutionens idé. Och om jag får frågan varför den inte förde med sig de förändringar vi ville, svarar jag: revolutionen är ännu inte avslutad.

Peter Main: November 1989: När Berlinmuren föll

[Ur *Arbetarmakt* 2009-11-07]

Det var Sovjetunionens påtagligt försvagade makt som gav upphov till politiska kriser i hela Östeuropa 1989. Den sovjetiske ledaren Michail Gorbatsjovs försök att återuppliva det sovjetiska samhället genom *glasnost* (öppenhet) och *perestrojka* (omstrukturering) uppmuntrade dissidenter och politiska aktivister att vara öppnare i sin kritik av diktatoriska regimer.

Samtidigt klargjorde den östtyske ledaren Erich Honeckers godkännande av den brutala massakern på demokratirörelsen i Beijing hur höga de politiska insatserna var.

När kraven på reformer blev allt mer högljudda i DDR, insåg både Honecker och den västtyske ledaren Helmut Kohl betydelsen av den nationella frågan. Året innan hade Ungern öppnat gränsen mot Österrike för sina egna medborgare. Nu försökte hundratals östtyska ”turister” att nå väst genom Ungern. Kohl stödde inte bara deras krav utan underströk att de alla var berättigade till fullt medborgarskap i förbundsrepubliken, och även till sociala rättigheter. Honecker kontrade med att de som ville lämna landet var ”sociala parasiter och missanpassade”. Det var det som ledde den växande proteströrelsen till att förneka varje antydning om illojalitet mot DDR med parollen ”Vi stannar här!”

September

Det första öppna kravet på demokratiska reformer publicerades måndagen den 4 september som ”Upprop för en enad vänster i DDR”. Det avvisade uttryckligt idén att demokratiska reformer innebar kapitalismens återupprättande eller statens nedmontering men begränsade sig, lika tydligt, till reformer inom den existerande staten. Plattformen sade: ”byråkratin har fört ekonomin till en återvändsgränd, postkapitalistiska egendomsförhållanden måste bevaras, endast demokratisk socialism baserad på arbetarrådens styre kan förverkliga planekonomins potential”.

Den 4 september omvandlades ett bönemöte i Leipzig till en demonstration som krävde rörelsefrihet och demokratiska val. Den lokala polisen skingrade inte demonstranterna vars antal snabbt växte till flera hundra. När den nyheten spreds, togs uppmaningen till ”måndagsdemonstrationer” upp i städer och samhällen över hela landet.

Den 9 september publicerade ett antal välkända dissidenter som förknippades med fredsrörelsen ”Initiativ 89” ett upprop, som föreslog bildandet av en nationell politisk organisation som kallas ”Nytt Forum” vilken skulle arbeta för demokratiska reformer och ”omvandling” av samhället. När medlemmar i Nytt Forum ansökte om att få registrera gruppen hos myndigheterna den 19 september, avvisades det på grund av att den var ”statsfientlig” och ”illojal mot folket”. Den anklagelsen vederlades omedelbart av demonstranter i hela landet som reste banderoller med texten ”Vi ÄR folket!”

Oktober

Trots officiella fördömanden växte det politiska missnöjet. Den första helgen i oktober höll Förenade Vänstern sin första nationella konferens i Berlin. Två dagar senare anlände Michail Gorbatsjov, som av många sågs som demokratiseringens förkämpe, i Berlin för det officiella firandet av 40-årsjubiléet av DDR:s grundande. Han använde sitt besök för att klargöra att det inte skulle bli någon sovjetisk invasion för att bevara *status quo* som skedde i Tjeckoslovakien 1968.

Den påtagliga bestörtningen hos Honecker och hans kumpaner kunde bara jämföras med folkmassornas jubel. Den kvällen ägde de första massprotesterna rum i själva Berlin. Folkmassorna på gatorna kände att händelsernas gång var på väg att förändras; den politiskt revolutionära krisen var på väg att nå sin höjdpunkt. När hotet om sovjetiskt ingripande var bortlyft, blev den stora frågan huruvida regimen skulle vända sina egna vapen mot folket. Den följande måndagen, den 9 oktober, var allas blickar riktade mot Leipzig. Skulle det bli någon mer demonstration? Skulle den bli större eller mindre? Och framför allt, skulle säkerhetsstyrkorna öppna eld?

Även om det gjordes förberedelser för att hindra demonstrationen, tillät lokala befälhavare att den ägde rum och den var större än någonsin med tusentals som trängdes på det centrala

torget. Det var då dammen brast. Från och med då fanns det en faktisk rätt att demonstrera, att organisera och hålla möten. Inom några dagar hade Erich Honecker avgått som partiledare och ersatts av Egon Krenz. I ett fruktlöst försök att vinna popularitet, kritiserade han den förra ledningen och avslöjade en del om dess extravaganta livsstil.

November

Den 7 november avgick regeringen, som leddes av statsminister Willi Stoph, formellt. Den officiella demoraliseringen blev ännu värre när det stod klart att mer än 60 procent av SED:s medlemmar hade lämnat partiet. När centralkommittén möttes den 9 november, insåg den att eftergifter måste göras och kom överens om att "i framtiden" skulle DDR:s medborgare få resa till väst. När den officiella talespersonen tillkännagav detta, uppfattades det som att begränsningarna av rätten att resa hade tagits bort omedelbart och det var detta som ledde till det berömda "murens fall" när tusentals östberlinare strömmade till övergångarna och gränsvakterna, som nu saknade en effektiv kommandokedja, lyfte bommarna.

Floden av människor in till Västberlin ökade när förbundskanslern Kohl erbjöd alla DDR-medborgare 100 D-mark som "välkomstgåva". Den sammanlagda effekten blev inte bara att förstärka bilden av Västtyskland som "ett rikt land", utan också att ännu mer undergräva den östtyska regimens legitimitet. SED:s centralkommitté insåg det och utsåg Hans Modrow till ny statsminister och gav honom uppdraget att bilda en koalitionsregering.

Speciellt i södra delen av DDR krävde nybildade politiska organisationer som Demokratiskt Uppvaknande och Demokrati Nu öppet nedmontering av regimen, permanent öppnande av gränserna, politisk pluralism och fria val. Sådana krav ställde oundvikligen frågan om DDR:s fortsatta existens, och från och med då blev den "nationella frågan" den avgörande frågan i DDR:s politiska liv.

För den största delen av vänstern kunde förening emellertid aldrig vara något annat än ett reaktionärt projekt. Vid Förenade Vänsterns "arbetskonferens" den 25 november föreslog Workers Powers tyska systerorganisation ett program som band samman kampen för arbetarkontroll i fabriker och bildandet av en arbetarmilis med störtandet av DDR:s existerande statsmaskineri, och som också erkände att "det är nästan omöjligt att föreställa sig att den fortsatta politiska krisen i DDR inte kommer att få bevittna framträdandet av förening som en möjlig lösning på ekonomisk svaghet och instabilitet. Kravet på revolutionär återförening av Tyskland är därför inte en underordnad eller enbart taktisk beståndsdel i programmet utan en central beståndsdel." Och förslaget slutade med uppmaningen: "Arbetarråd och arbetarmiliser i hela Tyskland och sammankallandet av en kongress med arbetarråd som statsmaktens organ i den tyska arbetarrepubliken! För Tysklands revolutionära återförening!"

Även om det här programmet utgjorde grunden för att bygga en sektion av vår internationella tendens i DDR, avvisade resten av vänstern i DDR helt och hållet varje krav på nationell enhet, och det garanterade att högern utan att ifrågasättas skulle bli den kraft som företrädde det här avgörande kravet från folket.

December

I början av december sammankallade Modrow, för att försöka återfå något slags folkligt stöd, ledarna för de största oppositionsgrupperna, inklusive det tidigare förbjudna Nytt Forum som nu hade 200 000 medlemmar, till ett rundabordsmöte. Där antogs hans förslag om val den 6 maj, men lojaliteten till DDR bekräftades också. Det är en mätare på hur mycket politiken redan hade förändrats att det ledde till en splittring i Nytt Forum mellan grundarna och ledarna och basmedlemmarna som nu krävde återförening med väst. På demonstrationerna var parollen nu "Vi är ETT folk!"

Två händelser kom nu att polarisera opinionen ännu mer. Helmut Kohl talade vid ett valmöte i Dresden, där han förordade ett valblock, Alliansen för Tyskland, som dominerades av hans eget kristdemokratiska parti. Han gjorde det helt klart att dess strategiska mål var återförening, och att det inte innebar någon som helst form av likvärdig status utan helt enkelt Östtysklands inlemmande i den existerande Förbundsrepubliken. Det här uppmuntrade inte bara protesterörelsens högerflygel genom att ge den ett tydligt mål och öppet stöd från regeringen i Bonn utan förhärskade också vänstern.

1990

Den 3 januari kallade regeringen, formellt som försvar mot nynazistiska angrepp på sovjetiska krigsminnesmärken, till en vänsterdemonstration, i praktiken till DDR:s försvar. Modrows mål var att knyta alla motståndare till kapitalismens återinförande till bevarandet av hans egen regim. Han tycktes vara oväntat framgångsrik. Omkring 200 000 deltog i den bitande kylan och klargjorde att den västvänliga alliansen inte var den enda masskraften. Storleken på demonstrationen föreföll stabilisera den politiska arenan.

Modrow misstolkade emellertid situationen. Han kände sig nu säkrare och föreslog bildandet av en ny säkerhetstjänst för att ersätta den hatade hemliga polisen, Stasi. Förslaget elektrifierade samhället och spontana massdemonstrationer ägde rum i hela landet. Framför allt i Berlin stormade massorna Stasis högkvarter. Polariseringen var nu fullständig. En starkt reducerad vänster uppmanade till ”ordning”, vilket innebar försvar av regimen och kanske även av Stasi. Under tiden tog högern med sitt jämställande av återförening med kapitalismens återinförande ledningen över massorna på gatorna.

Nu förvandlades hela situationen. Den politiska krisen hade faktiskt lösts och högern hade övertaget. Modrow föreslog nu en ”regering för nationellt ansvar” som skulle inkludera både högern och vänstern och flyttade fram valet till den 18 mars. Valkampanjerna intog nu demonstrationernas plats. Kohl utlovade att byta östmarken mot D-marken 1:1 och ekonomisk union inom tre månader. Det styrande partiet, som döpts om till Demokratiska Socialismens Parti (PDS), föreslog marknadsreformer för att återuppliva ekonomin i DDR.

I valet vann Alliansen för Tyskland, som dominerades av kristdemokraterna, de flesta platserna istället för en absolut majoritet men kunde bilda en koalition med socialdemokraterna och med CDU:s ledare Lothar de Maiziere som statsminister. Båda delarna av regeringen stödde kapitalismens återinförande och återförening med väst. Den regeringen markerade slutet för DDR som en degenererad arbetarstat.

Inom några veckor, den 18 maj, antog parlamentet statsfördraget som innebar planeringens avskaffande, borttagandet av all kontroll över kapitalrörelser, införandet av D-marken som enda valuta, införandet av västtysk lagstiftning för arbetsmarknaden och det västtyska finansministeriets överhöghet med start den 2 juli 1990. Där efter var det bokstavligen talat bara en formalitet att fullborda nedmonteringen av DDR och att integrera dess territorium och folk i Förbundsrepubliken den 9 november 1990.

Idag noterar ofta kommentatorer den utomordentliga hastighet med vilken DDR ”kollapsade” och drar slutsatsen att det bevisar att återförening på Kohls villkor hela tiden var oundviklig. Det skulle vara mer korrekt att säga att vänsterns misslyckande med att kämpa för en revolutionär återförening, genom att förbinda uppmaningen att kämpa för att störta både den byråkratiska regimen i öst och kapitalisterna i väst, var den tyska stalinismens slutliga arv. Det som började som en arbetarrörelse för politisk revolution i DDR slutade som en social kontrarevolution och återinförande av kapitalismen. I den här liksom i alla andra klasstrider var krisen för arbetarklassens ledning nyckeln.

DDR och den nationella frågan

Det är svårt för en del människor att idag minnas att Tyskland bara för 20 år sedan fortfarande var delat i två halvor. Delningen i Förbundsrepubliken i väst och demokratiska republiken i öst var resultatet av den sovjetiska ockupationen av östra delen av Tyskland efter andra världskriget. Den ”östtyska” stalinistiska diktaturen exproprierade 1949 vad som återstod av privat kapital och lade grunden för centraliserad planering och grundade Tyska Demokratiska Republiken (DDR) med Stalins Sovjetunionen som modell. Då skapades det som Trotskij kallade en ”degenererad arbetarstat”, en stat grundad på kapitalismens avskaffande och upprättandet av en planekonomi men utan arbetarklassens kontroll över regeringen och planen. Även om kapitalismens utplånande genomfördes byråkratiskt istället för som en medveten handling av arbetarklassen, var det nu nödvändigt för arbetarna att motsätta sig varje återinförande av kapitalismen och att försvara den staten mot varje angrepp från de imperialistiska västmakterna. Samtidigt var det nödvändigt att kämpa för en politisk revolution för att krossa den stalinistiska diktaturen över arbetarna och ersätta den med en arbetardemokrati.

Tysklands återförening fortsatte att vara ett principiellt demokratiskt krav och innebar skapandet av arbetarråd och en revolutionär rörelse på båda sidorna av gränsen. I väst var det fortfarande nödvändigt att ta ekonomins viktigaste hävstänger ur kapitalisternas händer, medan revolutionen i öst måste fokusera på att erövra kontrollen över planekonomin och bryta stalinisternas polisstyre. Det var emellertid aldrig programmet för majoriteten av den tyska vänstern. Även i väst fortsatte den radikala vänstern att vara starkt influerad av stalinismen och betraktade varje opposition mot den östtyska regeringen och den stalinistiska regimen som automatiskt prokapitalistiskt. Samtidigt gjorde den kapitalistiska Förbundsrepubliken anspråk på att vara den legitima regeringen för hela Tyskland och därför kunde själva idén om återförening bara innebära östs inlemmande i väst.